

"Gizli Örgüt" ün ele başlarının Mustafa Fazıl Paşa himayesine girmesine ve "Yeni Osmanlılar", "Jön Türkler" ismini almalarına yol açan, "Mustafa Fazıl Paşa Arzisi" nin (raporunun) İstanbul'da gizli basılıp el altından dağıtılan bröşürünün ilk sahifesinin klişesini sunuyoruz :

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

KLİŞE

Tevfik Beye Ebüzziya'ya ekte ederek tercüme etmişler, Asım Bey'de temize çekmiştir.

Klişe de görülen yazı Asım Beyin talik el yazısıdır. Cild I, sah. 22,23.

Klişesini verdiğimiz bu önemli belge birinci cild de bugünkü cilde uygulanmış olarak verilmişti. (C. I, sah. 25 ilâ 43). Burada klişe de görülen kısmı aynen veriyoruz :

"Elyem Paris'te ikamet üzere bulunan Devletlû Mustafa Fazıl Paşa Hazretleri tarafından Hakıpay-ı Hazret-i Şahane'ye takdim olunan arizenin tercümesidir.

"Padişahların sarayına en güç giren şey öğrüluktur. Onların etrafında bulunan kimseler öğruluğu kenâilerinden bile saklarlar ve çünkü bunlar hasr-ı enzer eyledikleri hükûmet lezzeti içinde ve merkezinde yaşadıklarından ehalinin çektiği zahmet yine ehalinin tenbelliklerinden zan ederler ve devletlerin zaafa düşmesi, çaresi bulunmayan vukuat-ı kevniyedendir zu'munda bulunurlar.

"Hayalat-ı fasideye düşmeksizin doğruluğu görmek için cesaretli bir sadakat lazımdır ve doğruyu padişaha söylemek için de ziyade sadakat ve cesaret ister ve bu sadakat bendenizde hiç bir zaman eksik olmadı. Bunu isbat için gerek Zat-ı Şahane'lerinin ve gerek bendenizi diyar-ı gurbete nef ettirmeğe sebep olanların hafızalarına ~~xxxxxxxx~~ müracaat ederim. Vakıa bu sadakatin ve Zat-ı Şahane'nizde derkâr olan ihtisasımın asar-ı aleniyesini gösterebilecek yani vatanımızın ıslahını ve belki daha doğrusu tekerrür-ü hayatını müstezim olacak münasib hizmet fırsatı da elime geçmedi.

Lakin Devletimizin yüzünden nikabını kaldırıp idarenin siyaseti ve hükümetimizin..."

(Buraya belgenin yukarıki klışede görülen kısmı kadar aynen verdiğimiz metnin

bugünkü Türkçe'si C. I, sah. 25-26 dadır.)

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

10 sayfa

Mahmud Nedim Paşa'nın bir aylik
Belge
seraati

F 1

Mahmud Nedim Paşa'nın sedarete geçişinden dört ay sonra ki bir ay boyunca, Devletin Merkezinde olup bitenler kadar, Devlet işlerinin ne feci durumlarda olduğunu, bütün çıplaklığı ile yarı alap yarı ciddi anlatan tek gazete makalesi, o sırada Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi Başkanı Said Bey tarafından yazılmış "Ahval-ı Şevval" (Şevval ayında olup bitenler) isimli yazısıdır. O sırada Devletin ne gibi "ıslahat"(reform) konularıyla uğraştığı ^{ne kadar} ~~en~~ en basit hususlarda ne kadar kısır görüş ve düşüncelerle hareket ettiğini de, üzücü bir dille ortaya koyan bu yazıyı aynen veriyoruz. Makalenin bu önemli tarafı da o gün, yani tam 102 sene evvel, parmak basılan bir çok konunun, hâlâ halledilmemiş bulunduğunu ve aynı hususların, o gün bugün, tartışılacağı göstermesidir.

Ayrıca hiç bir "aşırı" yönü olmayan bu makale üzerine harekete geçen "gazete" ve "gazeteci" düşmanları, Said Beyi memuriyetinden atmışlar, Şurayı Devlette memur diğer bir gazeteci, Tefvik Beyi (Ebüzziya) yı, da işten çıkarmışlardır.

10 sayfa

(Ahval-ı Şevval (1) ←

(Şevval ayında olup bitenler)

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.836

Şevval'ın ilk günleri (Şeker bayramı), her sene âdet olduğu üzere, tebrikler

1- Yüz yıl evvelinin diline göre çok sade yazılmış bu yazının sadece terkiplerini kaldırıp bir kaç kelimesinin değiştirilmesile yetinilmiştir. Makalenin özelliğinin ~~konması~~ çetrefil ve ~~ak~~ak cümle yapılarına ilgisiz, zorunlu noktalamalar yapılmıştır. (Z.E.)

konusu için

ile geçmiş ve birdenbire çıkan kar ve boralar (1) dalkavuk memurların yollarını kesmeye yetmediği için, ekâbir evleri ziyaretçilerle dopdolu olarak dördüncü gününe çıkıldıkta, Bab-ı Âli tarafından yayınlanan ve Saltanat-ı Seniye'nin maliyesi ile ilgili olarak, Sadrazam Hazretlerinin Sedareti şereflendirdikleri gündenberi meydana getirdikleri ıslahatı (reformları) açıklayan bildiri, herkese gönül ferahlığı verdi ise de, arkasından, bütün memurların, cuma günlerinden gayri hergün, zamanında, işlerinin başlarında bulunmaları ~~hakkındaki~~ ^{meclurisi} kesin Sedaret emirleri, sekiz buçukta (saat 13'de) istemeye istemeye vazifelerinin başına gitmeğe alışanları hasta etti.

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

Altıncı günü mahallî ve yabancı yazışmaların incelenmesi maksadile Hariciye Nezareti mektupçuluğunun (yazı işlerinin) "Muharrerat-ı Ecnebiye" (yabancı yazışmalar) idaresile birleştirilmesi kararı memnunlukla karşılandığı gibi, Fransızca yazılacak ve genellikle sefaret ve sair memurluklar tarafından Fransızca olarak gönderilecek yazışmalar dolayısıyla ⁽²⁾ ve lâzım gelen diplomasi veya hukuki uslûb üzere Türkçe yazılması gereken önemli konuları kaleme

1 - Değihilen Hicrî 1288 şevvali, 1871 yılının aralık - 1872 nin ocak

aylarına rastlar. ~~1871~~

2 - Hariciye nin kendi sefaret ve konsol eslekleriyle lüle olan bütün muhalefati Fransızca idi.

almak için, mektupçu (yazı işleri) muavinliğine, lisan bilir ve hem politika ve hem hukukî işlemlerden anlar bir zat tayini gerekeceği birden hatırlanınca, bunun sağlanmasına kadar beklemek kararına verilmiştir.

Altıncı ve yedinci gününün diğer oluşan havadisi, maliyeye işleri ve dairelerin kadrolarının kısıtlanması müzakerelerinin hararetle devamı ve yüksek memurlarla ~~ufaklar~~ ^{alt kademeler} arasında bu konuda görüşmelerde bulunulması ve Sadrazam Hazretlerinin sık sık Mabeyn-i Hümayuna çağrılmasından dolayı, halkın kuşku ve gazetelerin, özellikle Beyoğlunda Fransızca olarak çıkan basının (1), maliye idaresi ve geliri arttırıp, masrafları azaltma hakkında uzun uzadıya düşüncelerini bildirmeleri meselesinden ibaret olup bu hususta şimdiye kadar ileri sürülen fikirlerin en makulu ise "Zevra" (2) gazetesinde yayınlanarak, o sırada çıkan 439 no. lu gazetemize alınan makalede, ileri sürülen fikirdir.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

-
- 1- O devirde Türkçe gazeteden fazla yabancı dilde gazete çıkardı. Bunlara karşı Bab-ı Âli çok müsamaha gösterdiğinden Türkçe gazetelerin yazmalarına imkân verilmeyen yorumlar, haberler, olaylar ancak bunlardan takibedilirdi. *KAZAN*
- 2- Zevra, Bağdad şehrine verilen isimlerden biridir. Gazete 1869-1874 de Bağdad Vilâyeti gazetesi olarak yayınlanmıştır. 1874 den sonrası henüz tesbit edilememiştir. *KAZAN*

Sekizinci ve dokuzuncu günlerinin halkın ağızında dolayan olayları aralarında, dilendiği gibi kumarlar oynanıp kumarbazlara birer fesad dolabı haline geldiği şuyu bulan Beyoğlu Kumarhenelerinin, Mutasarrıflıkça bastırıldığı ilân ve Beyoğlunda geceleri adam soyulduğuna dair çıkan şayanın tekzibine gayret edilmesi ve tramvayın adam çığneme (1) şikayetine esaslı bir ilâve olmak üzere, Devletlû Necabetlû Yusuf İzzettin Efendi Hazretlerinin arabalarının beygirlerini Ürkütmesi ve İran Sefirinin, İran fukarası için burada iane toplamağa teşebbüs etmesi konularından ibarettir.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

Onunda onbirinde başlıca şayia olmayıp Büyükada da hırsızların çoğalması üzerine ahalinin şikâyetlerini bildirir dilekçeyi Sedaret makamına vermek kararında bulunması ve ceza işlerine dair Amerika'nın uyguladığı kaidelerini bildirir, sefaretten zabıta idaresine broşürler verilmesi hususları, hayretle karşılanarak, Büyükada da hırsızları yok etmek için ahalinin şikâyetinin beklenilmesine ve ceza işlerine adir, müsaade verilse, Şuray-ı Devlet bir faydalı nizam yapmağa hazır iken (2), bunun için Büyük Okyanusun öte tarafındaki kaidelerin arz olunmasına mana verilememiştir.

1- Memlekette henüz elektrik yoktu, ilk tramvaylar kurulmuştu, bunlar atla çekilen arabalardı. Halk o zaman da, kaldırımsızlıktan, cadde ortasında yürür, bu yüzden sık sık kazalar olur, suç tramvay sürücülerine yüklenirdi. (M.Ş.)

2- O devirde bu gibi kanunları yapmak Şurayı Devletin görevi idi. (M.Ş.)

On üç on dördte İstanbul Mahkemeleri Teşkilâtına dair eskiden Şurayı Devletçe yapılan nizamname uyarınca ve o hususta, Mehmed Rüşdü Paşa Hazretlerinin, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nezaretleri sırasında, tasarladıkları bazı tadilâta da uyularak, kurulan İstanbul Mahkemelerinin "meydana getirileceğini", mösyö Bordiano (1) - kim bilir hangi boş boğazdan işiterek - "yeni Mahkemeler Nizamnamesi yapılıyormuş!" veyahud "mahkemeler hakkında islâhat (reform) lâyi^hhaları tanzim olunuyormuş!" yollu haberler vermesi ve "Divan-ı Ahkâm Adliye, Mahkemeler Nizamnamesini değiştiriyormuş!" ^{gilei} sayıalar çıkarması, teşkilâtın kuruluşu kadar Bab-ı Âli'nin işlerini bilenler hayrette ve işi bilmeyip reform bekleyen saf kimseler de sevinç içinde kalmışlardır.

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

On beş on altıncı günlerinin dedikodusu Mustafa Nailî Paşa merhumun vefatı ve jurnalcıların(2) Bab-ı Âli'den gazetelere tebliğ edilen talimatıdır. Biz bu jurnalcilerin görevlendirildiklerini işittiğimizde, bunların, meselâ mahkemelerde bulunarak, mahkeme usullerinin ve ilâm hükümlerinin infazlarının ne suretle yerine

1- Tatlı su Frengi bir gazetecididi. 1873-74 de ŞARK isimli Türkçe bir gazete çıkarmıştır. Ciddiye alınmayan birisi idi. ~~YEMM~~

2- Jurnalci burada hafiye manasınadegildir Devletin çeşitli konulardaki günlük

işlerinin nasıl yürüdüğünü, aksayan hususları tesbit ve rapor etmek üzere fermanla görevlendirilen memurlardır. ^{Bu görev memurluğu Mahmud Nedim icad etmiş} ^{Midhat Paşa kaldırmıştır.}

getirildiğini, havale ve ihalelerin ne şekilde meydana geldiğini ve İdare Meclislerinde şahıs ile hükümet arasında oluşan davalar görülürken muhakeme usullerine ne derecelere kadar uyulduğunu ve nafia konularında işlerin ne halde olduğunu ve faraza mükelle amelenin (1) ne yolda ve ne usul ile getirtilip kullanıldığını ve genel ve özel seçme kaidesine uygun olarak yapılıp yapılmadığını ve emlak tahririnin nerelere vardığını ve emlak kıymetleri tesbit defterlerinin halini ve verginin toplanma şeklini ve bekaya hakkında hükümet memurlarile halkın meydana gelen anlaşmazlıklarını ve mekteplerin genel eğitime yetebilmek için ihtiyaçlarını ve belediye dairelerinin ihtiyaçları ve icraatını ve emniyet sandıklarının muameleleri ve hesaplarını, askerlik görevi ile mükellef olan halkın şimdiki ve gelecekteki miktarlarını yani netice olarak, Devletin (2) bütün sahalarında mülki işler hakkında gerekli olan bu gibi malumatı tahkik ve bildirmek vazifesile mükellef olacakları zannında bulunmuşuzdur.

Zira bunlara yalnız sokaklarda olup bitenlerin havadisini yazmak selahiyeti verilir ise, bununla alınacak netice maksada kâfi olmayıp, konular, şahıslar, ve hatta en önemli hususlar hakkında, her tarafta muhbirler yalnız doğruluğundan

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

1 - Halk nafia işlerinde bedenen çalışmakla yükümlü idi. (Z.E.)

2 - Askerlik bütün vatandaşlara mecburî değildi. Hıristiyanlar, Araplar,

İstanbul Halkı askerî görevden muaftı. (Z.E.)

mes'ul olmak şartile, her ne isterlerse yazmak üzere, gazetelere izin ve görev veril-
se, her matbaanın bin jurnalciden ziyade, Devlete, olup bitenlerden gerçek
olarak haberdar edecektir. Çünkü vasıfları ve haysiyetleri itibarile, jurnalci-
ların, konulara ve şahıslara değinmeleri uygun düşmeyeceğinden başka, böyle
şeylere dair verecekleri haberler, ya hiç dinlenmemek veyahud şahsî bir mesele
doğurmakla neticeleneceğinden, mutlaka Devlet bu yolda malumat isterse, gazetecilere
bu memuriyet verilmek lâzım gelecektir. Jurnalcilere, dairelere, meclislere ve mah-
kemelere giderek, istedikleri gibi araştırma ve inceleme selahiyeti verilmezse,
- zira gazetecilerin muhbirleri ekseri itibarlı memurlardan veya halkın sevilen
ileri gelenlerinden bulunabileceğinden-, sırfişlerin gidişi hakkında dahi
gazetelerden başka bir yerden dürüst bilgi alınamayacağı, indimizde, güneş gibi
meydandadır. Bunu da, her nerede olur ise olsun, isbata matbaamız hazırdır.

Onsekizinden yirmisine kadar olan havadisın en mühimi İzmid Demiryolu için
çıkarılan esham maddesi olup, gerçekten de söz konusu yolun bitirilmesi ve
şubelere ayrılması milletçe arzu olunan hususlardan olduğundan, ilgili eshamın,
milletler arası, isteklileri çıkacağı muhakkak ise de, sözü edilen demiryoluna
mahsus olmak üzere, Maliye Nezareti, genel kaideye uyararak, hisse senedleri
veyahud borç tahvilatı çıkarmak ve bu senedlerle tahvillere uygun miktarda

faiz veyahud Bükreş istikrazı gibi, kur'a usulü ile tediye olunmak üzere ikramiye meblağları ve bedeller tahsis edilmek yoluna gidilmesi de, hem tebaa ve hem ecnebinin rağbet göstereceği gibiy yola himmet olundukça bunların değerlerinin artmasına sebep olabilirdi.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

Yirmi ikisi ile yirmi üçü aralarındaki havadisın en mühimmi, Maarif Nazırının değiştirilmesi meselesi olup, Kemâl Paşa Hazretlerinin memleketimizde Yeni Maarif sisteminin esasının kurucusu olduğu herkesin bildiği şeylerden bulunduğu için, uzaklaştırılmış olmasına başka sebep verilmeyerek, ancak Derviş Paşa Hazretlerinin Halepte icrasına muvaffak oldukları reformları, burada, Maarif Nezaretince de meydana getirmeleri ümidinin tesirleri olarak bakılmak gerekmiş ve Vahan Efendi Hazretlerinin hukukî işlemlerdeki mutlak bilgisi malum olduğundan, gerçi maarif işlerinde tecrübeleri, veyahud şu halde, maarifin müsteşara ihtiyacı olmaması birden akla gelse de, iktidarlarının herkesçe kabul edilmiş kifâyeti, kendilerinin müsteşarlığa memur edilmelerinden istifade edilmesi beklenilmektedir.

Bir de bu ay zarfındaki garip olaylardandır ki, zaptiye işleri müşiri, sabık, Mehmed Paşa merhumun oğlu Said Bey merhum, Âli Paşanın mühürdarı Mustafa Beyin ve oğlu Fuad Beyin haylice liralarını alıp, bir de sarraflardan birinin elinde bulunan bir darphane sergisini, güya, rüşvet karşılığında buyurtmak üzere, aldıktan sonra, Galatada kırdırıp böylelikle on bin lira kadar akça dolandırarak

Almanya taraflarına savuşmuş, daha sonra zabıtaca evi basılarak araştırmaya başlanmakla beraber, usul gereğince Avrupadan da getirtilmesi yollarına baş vurulmuştur.

Cebel Lübnan da bulunan ve Ermeni katolik milletine aid iken, Hasım Efendinin, gasbeder gibi kendisine hasretmek istediği, ve tahliye idelerek sözü edilen milletin seçmiş buldukları piskoposa teslimi, Bab-ı Âli tarafından def'alarla emrolunmuş iken, Devletlû Franko Paşa Hazretlerinin Harunist tarafını tutarak, "Cebelde ihtilâlâle sebep olur!" yolunda bazı yersiz söylentiler üzerine hüküm ve emirlerin infazını te'kir eylediği bir aded manastırın, Bab-ı Âli'nin son ve kat'i emri gereğince, söz konusu piskoposa teslimi de bu ayın başlarına tesadüf etmiş ve ismi geçen Paşa Hazretlerinin, meseleyi sürüncemede bırakmak emelile, ileri sürdüğü düşüncelerin, asılsız olduğu meydana çıkmıştır.

İşte Şevval ayında olup biten şeylerin yazılı özeti ve bunların en önemlileri hakkındaki düşüncelerimiz uzun uzadıya anlattığımız yorumlardan ibarettir.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

Hakaik-ül Vekayi No. 461

H. 2 Zilkade 1288 - R. 1 kanun-u sanî 1287 - M. 13 kanun-u sanî 1872 Cumartesi

Bu makalenin yayınlamasından sonra Said Bey vazifeden alınmış, arkasından Şurayı Devlette ıslahat (reform) yapmak bahanesile mevcut altı daire üçe indi-

rilmiş bu arada istenmeyen memurlar kadro dışı bırakılmış, bunlar da dikkati çekmek için grup grup gazetelere bildirilmiştir. Tefik (Ebüzziya) Beyin azlını Hakaik-ül Vekayi şu şekilde ilân etmiştir :

"Şurayı Devletin altı dairesi üç daireye irca olunarak (indirilerek) Muhakemat-ı Hukukiye ve İcraiye ve Dahiliye ve Maliye ve Adliye ve Nafia birleştirilmiş ve Muhakemat ve Dahiliye ve Tanzimat Daireleri tesmiye kılınmıştır(isimlendirilmiştir). Bu sırada Muavin Ayetullah Bey Efendi ve Mülazım Mustafa Sıddık ve Mukbil ve Asım, ve TEVFIK (Ebüzziya) ve Ziver Bey Efendiler külliye ihraç ve Süreyya Bey Efendi Islâhat komisyonuna Başkâtip nasb olunmuştur. Şura Devairi Başkâtiplerinin maaşları dörder bine (13.200 TL.) ve muavinlerin maaşı iki bin kuruştan (6.600 TL.) üç bin kuruş (9.900 TL.) arasında ve Mülazım maaşları yedi yüz elli (2.475 TL.) bin beş yüz kuruş (4.950 TL.) meyanında bulunmak üzere tahsis edilmiştir."

Hakaik-ül Vekayi 490 Cumartesi 8 Zilhicce 1288

R. 5 şubat 1287 - M. 17 şubat 1872

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 25.836

Eğer Mişhat Paşa basına karşı sempati besleyen bir kimse olsaydı, iktidara geldiği zaman Mahmud Nedim Paşa'nın imtiyazını fesh etmiş bulunduğu bir sürü gazete için af çıkarır, cezalarını doluracağı bekleyen kapalı gazetelerin de kalan müddetlerini bağışlatırdı. Bunların hiç birine karşı, kendisinden beklenen - ~~kıyık~~ daha doğrusu bize yıllardır tanıtılan Mişhat Paşa'dan beklenen- böyle davranışta bulunmadı. Hatta o devir Türkiyesinin en ciddi gazetelerinden sayılan yabancı dilde çıkan Levant Herald'in, 3 aylık kapallılık cezasının, Saadrazam olduğu zaman kalmış bulunan 23 gününü bile af etmemiştir!.

مکتوبه دکتورینہ

Belge

J 1

Atufetlu Efendim Hazretleri

Bu def'a saye-i tevfiyat vaye-i Hazret-i Veli ni'metde Selânik ve Sivas
Vilayetlerinde teşkil olunan Mahkeme-i Merkeziyeden temin kılınan hukuk ahali-i
tebaaca pek ziyade şükranıyeti ve umumen müstelzim olduğuna
mebni İzmir Vilayeti hernekadar henüz teşkilatı cedideye dahil olmamış ise de
umur-u hukukıyesi muhtel ve merkezi kalabalıklı bulunmasından dolayı oraya dahi
heman bir mahkeme teşkil olunarak mehakim-i müşevvesinin imhasından ve
tahsisatından bunun riyasetine bir on bin gurus maas verilmesi rehin-i müsaade-i
Hazret-i Şehinşahi buyurulduğu halde Trabzon Valiliğinden münfasıl Âli Paşanın
Valilikte kifayeti olamamış ise de zaptiye müsteşarlığında harekatı umur-u
mahkemeyi ifaya kafi ve lisan aşinalığı ve kitabeti ve Bab-ı Âli'den neş'eti dahi
mahkemece kullanılmasını müsted'i gibi görünür ise de olabada dahi her ne
surette Emr-ü Ferman-ı Keramet Beyan-ı Hazret-i Padişahi müteallik ve Şerefsüdur
buyurulur ise mükteza-yı münifi icra kılınacağını beyanla tezkere-i senaveri terkim
olundu Efendim . Fi 3 Cemaziyevvel sene 89 (7 Temmuz 1872)

M

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.836

Ma'ruz-u Çakerkemineleridir ki,

Hame aray-ı ta'yin olan işbu tezkire-i samiye-yi Sedaret penahileri manzur-u

şevketmevfur-u Hazret-i Padişahî buyurulmuş ve istizan-ı âlî-yi asifaneleri
vechile zikrolunan mahkemenin mahal'li mezkurda teşkilile siyasetine Paşa'yı
müşar-ü ileyhın ta'yini şerefsünuh ve Südur buyurulan Emir ve İrade-i
Seniye-i Cenab-ı Cihandarî mantık münipinden bulunmuş olmakla olbabda Emr-ü
Ferman hazret-i min lekül' emrindir. Fi 8 Cemaziyelevvel sene 289.

Başbakanlık arşivi İradeler Dahiliye 45.498